

Zvezdan Savić

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Nišu

HEURISTIKA NA PRIMERU ISTRAŽIVANJA U SPORTU I FIZIČKOM VASPITANJU

1. UVOD

Opštom analizom dosadašnjih istraživanja u oblasti sporta i fizičkog vaspitanja, možemo konstatovati da je ova oblast prikladna, bogata za istraživanja ali delom i nedovoljno istražena. Istraživanja u sportu i fizičkom vaspitanju danas, realizuju se primenom metodoloških saznanja prirodnih i društvenih nauka, koji su našli adekvatnu primenu na oblast sporta i fizičkog vaspitanja kao bogatog područja društvene prakse.

Danas su istraživanja u oblasti sporta sve brojnija i neophodnija, iz razloga postizanja vrhunskih sportskih rezultata. Prema dosadašnjim saznanjima u istraživanjima predmeta i pojava u oblasti sporta i fizičkog vaspitanja, može se govoriti o dva pravca - metodologije istraživanja: 1) *prva metodologija istraživanja sa naglašenim prirodnim, biološko-medicinskim pristupom (kineziološka antropologija)* i 2) *druga metodologija istraživanja sa naglašenim aspektima društvenih nauka (Malacko, Popović, 2000).*

Veliki broj autora smatra da *istorijska metodologija* u ovom prostoru društvene metodologije zauzima značajno mesto. U svakoj nauci se nastoji da se pored opisivanja i objašnjenja, radi i na predviđanju onoga što će se desiti u budućnosti, a to je nemoguće ako se prvo spozna istorija problema ili pojave.

Nauka je ustvari sve ono što je nastalo iz težnje za objektivnim saznanjima i do čega se došlo adekvatnim istraživačkim postupcima. Istorijski izvori predstavljaju svedočanstva o prošlosti i minimalan uslov njenog tumačenja. Prikupljanje i poznavanje izvora (*heuristika*) je prvi i osnovni deo kod istraživanja Istorijskom metodom i njoj istorijska metodologija posvećuje značajnu pažnju. Ovo istraživanje pokušaće da približi i ukaže na primenu i značaj *heuristike* kao prve faze istorijske metode kod istraživanja u sportu i fizičkom vaspitanju.

2. PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA

Princip istorizma je u filozofiji sistematski i svestrano uveo Hegel, mada je i pre Hegela bilo pokušaja istorijskog načina mišljenja u samoj filozofiji. S druge strane, u prirodne nauke je princip istorizma na svoj način uveo Darwin. Jedan od primera primene istorijskog razmišljanja je Kantova teorija o nastanku sveta (*Zaječaranović, 1974*). Na dosadašnjoj etapi istraživanja u oblasti istorijske metodologije postavljaju se niz značajnih pitanja koje treba rešiti kako bi se stvorili realni preduslovi za konstituisanje adekvatnih postupaka prikupljanja i poznavanja istorijskih izvora.

Kada nam je sve ovo poznato **predmet** ovog istraživanja upravo se implicira u adekvatnim postupcima prikaza i značaja prikupljanja i poznavanja istorijskih izvora u sportu i fizičkom vaspitanju. Jedno od osnovnih pitanja koje treba rešiti je: koji je najbolji redosled postupaka kod prikupljanja i poznavanja istorijskih izvora. Drugo pitanje možemo definisati kao, kako se ti postupci najadekvatnije primenjuju u praksi. Ovo sigurno neće biti lako, obzirom na to da su istraživanja ovog karaktera nedovoljno zastupljena u odnosu na istraživanja prirodnog, biološko - medicinskog karaktera. Međutim, u poslednje vreme sve je veći broj naučnih i stručnik radova koji imaju karakter društveno-istorijske metodologije.

Konstituisanje redosleda adekvatnih postupaka prikupljanja i poznavanja istorijskih izvora kod istorijske metode, predstavljaće i jedan doprinos ovog istraživanja i može se reći da je to i **cilj** ovog istraživanja.

3. ISTORIJSKI METOD

Kao i ostale nauke tako i istorija ali i istorija sporta i fizičkog vaspitanja ima svoj predmet istraživanja i naučne metode, pomoću kojih se dolazi do naučnih rezultata, odnosno, saznanja. Napomenuli smo da je predmet istraživanja u istoriji, događaji koji su se desili u prošlosti a vezani su za čoveka kao društveno biće u određenom vremenskom i prostornom okruženju. Zato istoričari smatraju da je predmet istorijskih istraživanja traganje za istorijskim činjenicama, koje istraživač mora da adekvatno objasni, opiše i prikaže.

Osnovi metod u istorijskog metodologiji je *istorijski metod*. Istorijski metod je metod koji se prvenstveno upotrebljavaju istorijske nauke. Dakle, za upoznavanje prošlosti bez obzira koliko ona bila daleka, istraživačima je na raspolaganju jedino *istorijska metoda*, koja je upravo nastala da bi se istraživali istorijski ostaci i tradicija. Ovde se radi o analizi sadržaja pisanih dokumenata, obradi istraženog materijala ili rad sa dokumentacijom koja je sakupljena i sačuvana

od zaborava radi oživljavanja sećanja na minule događaje i predstavljanje istih u pravom svetlu.

„Istorijski metod se odvija u etapama, koje su povezane radnjama i misaonim operacijama u kojima se može izdvojiti i neka dominantna karakteristika. Rasprava o etapama primene istorijske metode ima metodološki karakter“ (*Dele-tić, 2004, 68*). Istorijska metoda ima četiri kompleksna dela-faze koje su međusobno povezane. Istorijska metodologija nas dakle upućuje na pravilnu upotrebu niza postupaka i pravila tokom naučnoistraživačkog rada. „Navodimo četiri faze istorijske metode:

1. Prikupljanje i poznavnje izvora (heuristika),
2. Analiza i kritika izvora (kritika teksta i kritika iskaza),
3. Sinteza (uopštavanje i spajanje) i
4. Ekspozicija (izlaganje, saopštavanje rezultata)“ (*Ilić, 1994, 18*).

Samo njihovom valjanom primenom u svim fazama istorijskog metoda može se doći do pouzdanih rezultata u istorijskoj nauci.

4. HEURISTIKA

Kod metodologije istraživanja sa naglašenim prirodnim, biološko-medicinskim pristupom (kineziološko-antropoloških istraživanja) najčešće se primenjuju sledeća istraživanja: 1) *prva i osnovna su - fundamentalna istraživanja*, 2) *primenjena (aplikativno operativna) istraživanja* i 3) *razvojna istraživanja*. Ovde se primenjuju i specifične metode za prikupljanje podataka. U naučno-istraživačkom radu, prikupljanje podataka predstavlja značajnu fazu u postupku istraživanja uopšte, pa samim tim i u prostoru naučnog istraživanja sporta i fizičkog vaspitanja. Dakle, u prvoj fazi istraživanja, prikupljaju se podaci o vezama između pojava na osnovu kojih se zaključuje o njihovoj suštini i zakonitostima koje vladaju unutar tih pojava. U svakodnevnoj praksi u sportu i fizičkom vaspitanju se najčešće primenjuju sledeće metode za prikupljanje podataka: *posmatranje, anketiranje, skaliranje, intervjuisanje, testiranja-merjenja (motoričkih i fizioloških sposobnosti), sociometrija i statistički metod*. Ovako dobijeni rezultati su najčešće brožani i mogu se relativno lako obrađivati u ponuđenim matematičko-statističkim paketima, koji su unapred modelirani za određeno istraživanje. Ovo su ujedno i najzastupljenija istraživanja u sportu i fizičkom vaspitanju.

Međutim, kod metodologije istraživanja sa naglašenim aspektima društvenih nauka primenjuju se i neke nove metode prikupljanja. U istorijskoj metodologiji je najprimenljivija *istorijska metoda*. Međutim istorijska nauka u pojedinim

etapama, naročito u istraživanjima specifične problematike, primenjuje veći broj opštih i posebnih naučnih metoda i postupka. Napomenuli smo već da se istorijska metoda sastoji iz četiri međusobno povezane etape istraživanja.

Prva etapa u procesu istraživanja je **prikupljanje i upoznavanje izvora**, istorijskog i naučnog materijala koji se u njima nalazi. „Ova faza naziva se još i **heuristika** (od grčkog: *heuriskomaji*, što znači otkrivam, otkriti)“ (Ilić, 1994, 14). „Pod prikupljanjem se podrazumeva traganje za izvorima, njihovo pronalaženje, snimanje, prepisivanje, pravljenje izvoda, rečju sakupljanje u formalnom smislu. Pod upoznavanjem se podrazumeva znanje o tome koji su izvori relevantni za određenu problematiku, u kojim arhivima i fondovima se očekuje da postoje, poznavanje zbirki i edicija objavljenih izvora, poznavanje literature u kojoj se govori o problemu koji se istražuje, naročito o građi na osnovu koje je literatura pisana. Pri svemu tome se mora saznati nešto i o sadržaju izvora, ali to nije cilj ni dominantna odlika ove etape istraživanja.“ (Deletić, 2004, 36).

Ovakvim sakupljanjem istorijskih izvora stvara se dokumentarna i faktografska osnova za dalji naučni rad, za obradu izvora radi utvrđivanja činjenica. Iz potrebe daljeg razumevanja praktične primene etape prikupljanja i poznavanja izvora istraživanja, neophodno je i upoznati se sa istorijskim izvorima. Istorijski izvori predstavljaju ostatke prošlosti, pomoću kojih istoričar-istraživač upoznaje, opisuje, objašnjava i rekonstruiše prošlost, tj. određene pojave ili događaje. U ostatke prošlosti, odnosno istorijske izvore iz kojim možemo da dobijemo određena saznanja o prošlosti ubrajamo: TEKSTOVE, PREDMETE i ČINJENICE (koje označavaju određenu pojavu iz prošlosti značajnu za istorijsko istraživanje).

Najčešća i najpraktičnija podela istorijskih izvora je na osnovu njihove vrednosti za istraživanje. Polazeći od ovoga izvore možemo podeliti na više načina:

1) U ODNOSU IZVORA NA DOGAĐAJE, o kojima govore, istorijski izvori se dele na: *a) IZVORE PRVOG REDA*, koji su imali neposredan dodir sa događajima o kojima govore, odnosno između njih i događaja nije bilo nikakvih posrednika. To bi u praksi bio neki zapisnik sa osnivačke skupštine određenog sportskog društva, kluba, sekcije ili sokolskog društva, sa potpisima osnivača koji je overen pečatom, i u tom obliku je sačuvan u arhivama do današnjih dana. Primeri izvora prvog reda su: „*prepis Uredbe o ustupanju na korišćenje opštenarodne imovine fiskulturnim udruženjima i ustanovama*“ od 22.08.1947. godine (Službeni list FNRJ br.70/47, strana 931), zatim „*Glavna knjiga Sokolskog društva u Sremskim Karlovcima iz 1904. godine*“, priručnik „*Opšta takmičenja naraštaja i članova*“ Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije iz 1937. godine (Savić, 2004), zatim „*Sudski spis Ministarstvu Unutrašnjih djela Cetinje, od aprila 1904. godine,*

broj 1106, zavedene u arhivi pod brojem 1414/3“ o potvrdi boravka i rada državnog inženjera Momčila Tapavice na Cetinju, osvajača prve Olimpijske medalje u tenisu za Crnu Goru, kao i „Naredbodavno pismo Upravi Zetsko-Brdske oblasti, broj 851, od 7. 05. 1905. godine u Podgorici, zavedeno u arhivi pod brojem 1488/3., upućeno državnom inženjru gospodinu Tapavici“ koje takođe potvrđuje njegov boravak na prostoru Crne Gore u navedenom periodu (Živanović, Rašović, 2005), kao i plakate i članske karte sportskih društava i drugo b) *IZVORE DRUGOG REDA*, koji su nastali uz pomoć izvora prvog reda, odnosno bilo je nekog posrednika između njih i događaja. U ove izvore spadaju dokumenta koje je neko od učesnika određenog istorijskog događaja opisao ili prepisao u nekom obliku (autobiografija, monografija, dokumenta, časopisi, članci, knjige i drugo). Primeri izvora drugog reda u Doktorskoj disertaciji Savić Zvezdana su: knjiga, Ante Brozovića „*Soko Kraljevine Jugoslavije*“ iz 1930. godine, „*Autobiografija Steve Todorovića*“ jednog od osnivača Srpskog Sokola iz 1951. godine, „*Srpski sokolski glasnik iz 1907 godine*“, „*Dopis Sokolskog društva Kruševac broj 55, od 18. januara 1922. godine*“, članak Gradojević dr Mihajla iz 1937. godine „*Položaj i zadaci Sokolske župe Beograd*“ i druga arhiska građa (Savić, 2004). Drugi primer koji navodimo je iz Magistraske teze studenta iz Grčke Ioannidis Teodorasa je: „*Šezdeset godina učešća beogradskih sportista na Olimpijskim igrama*“, Komisija za istoriju, Arhiv i muzej fizičke kulture Beograda i Srbije, i „*Dr Franjo Bučar-povodom stogodišnjice rođenja*“, Fizička kultura, Beograd, broj 20/1996. 9-10 (Ioannidis, 2005).

2) U ODNOSU PREMA ISTRAŽIVAČU izvori se dele na: a) *PRIMARNE* koji svedoče o nekom događaju ili pojavi kao jedini izvori. To su u našoj praksi najčešće: sportske članske karte (*članska karta Aleksandra Dinića iz Surdulice, člana Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije iz 1932. godine*, eksponat muzeja Sporta i fizičkog vaspitanja u Nišu), ulaznice, vozne ili autobuske karte, određena fotografija, primer: „*fotografija indijanaca učesnika Antropoloških dana na Olimpijskim igrama u Sent Luisu 1904. godine*“ (Ioannidis, 2005), video ili tonski zapis sa određenog takmičenja., i b) *SEKUNDARNE* koji na osnovu drugih, po pravilu starijih izvora, koji su isto tako sačuvani, svedoče o nekoj pojavi. Ovde spadaju najčešće biografije, autobiografije i monografije određenih istaknutik sportista koji su pisali nešto o proteklom vremenu. Primer sekundarnih izvora: monografija Miladina Ilića iz 1997. godine „*Gimnastika u Nišu 1897-1997. godina*“ (Savić, 2004).

3) PREMA SAZNAJNOJ VREDNOSTI istorijski izvori se dele na: *OSTATKE i TRADICIJU*. Ostaci predstavljaju svedočanstva sačuvana do naših dana, koja su nastala slučajno kao sastavni deo nekog istorijskog događaja iz prošlosti. U praksi se često nazivaju *dokumentarni izvori*.

Ostaci su veoma raznovrsni istorijski izvori i u njih spadaju: *MATERIJALNI OSTACI* (oruđa, oružja, predmeti svakodnevne upotrebe, pečati klubova i sportskih društava, sportski rekviziti i predmeti, uniforme, odlikovanja, medalje, novac, jezik, institucije, spomenici, ostaci zgrada i slično (primer: „*postonje olimpijske baklje Olimpijskih igara iz Berlina 1936. godina*“, eksponat muzeja Sporsta i fizičkog vaspitanja u Nišu) i *PISMENI OSTACI* (akta, zapisnici, zakoni, povelje, plakat - primer: „*Plakat povodom otvaranja Sokolskog doma u Jagodini*“ (Savić, 2004), prepiska, priznanice, sportske diplome, članske karte, zahvalnice, ulaznice za sportska nadmetanja i slično). Primer: „*vozna karta sa Sokolskog sleta održanog u Sofiji 1938. godine*“, eksponat muzeja Sporsta i fizičkog vaspitanja u Nišu.

Tradicija su istorijski izvori nastali po volji njihovih autora, sa namerom da pruže izvesna obaveštenja o određenoj pojavi u prošlosti. U ove istorijske izvore spadaju: **usmena tradicija** (mitovi: „*Mitovi i legende Grčke i Rima*“, pesme, legende, primer: „*Epska poezija u Srbiji-srpske junačke pesme*“), **pismena tradicija** (anali, istorije gradova, država, hronike, memoari, biografije i slično) i **likovna tradicija** (kompozicije likovnog sadržaja, koje govore o nekoj pojavi iz prošlosti). Likovne kompozicije često mogu biti od velikog značaja kao jedini sačuvani istorijski izvori. Imamo primera i iz naše struke. „*Slika Steve Todorovića sa vežbačima iz 1857. godine*“, jednog od osnivača sokolstva u Srbiji, vredan je istorijski dokaz o tom vremenu kako su vežbači izgledali i sa čime su vežbali (Savić, 2004).

4) PREMA SADRŽINI, odnosno prema oblasti koja se istražuje i za koje izvori daju podatke, izvori se iz praktičnih razloga dele na: *izvori za istoriju privrede, za istoriju umetnosti, za istoriju prava, za istoriju fizičke kulture i za izvore za ratnu ili političku istoriju.*

5. ZAKLJUČAK

Sport i fizičko vaspitanje, kao deo društvene nadgradnje predstavlja nedovoljno istraženo polje za primenu istorijske metodologije. Podsetimo se samo pojedinih događaja u prošlosti koji su od velike važnosti (antičke olimpijske i cirkuske igre, gladijatorske borbe, pokreti humanizma i renesanse, sokolski pokret...) koji su i danas nedovoljno istraženi i proučeni. Istorijski metod nam omogućava da rasvetlimo prošlost, ali i bolje spoznamo budućnost.

U potpunosti se možemo osloniti na ovaj metod kada želimo da predvidimo i dalji razvoj istraživane pojave na osnovu njenog dotadašnjeg razvoja. Ovo je moguće iz razloga što istraživana pojava u predhodnom periodu je pokazala

određene tendencije razvoja. Ako smo dobro razumeli te tendencije, onda ćemo lakše shvatiti i njen dalji razvoj. Slična je situacija i sa pojavama u sportu i fizičkom vaspitanju.

Svaka nauka pa tako i istorijska, predstavlja jedinstvo teorije i prakse, tj. sastoji se iz teorijsko-saznajnog i praktično-istraživačkog rada. Svaki istraživački rad podrazumeva sistematsko traganje za činjenicama na osnovu kojih se dolazi do određenih naučnih principa i zakonitosti. Prikupljanje i poznavanje izvora (*heuristika*) je prvi i osnovni deo kod istraživanja Istorijskom metodom, i njoj istorijska metodologija posvećuje značajnu pažnju.

Ovo izlaganje ističe u načelu, da rad istoričara počiva na proučavanju i poznavanju izvora i literature (koju čine spisi modernih istoričara) i da se izvori u literaturi nalaze rasuti u nepreglednom broju arhiva i drugih institucija za čuvanje pisanih istorijskih izvora. Istraživač mora poznavati sredstva pomoću kojih će se orjentisati u tom nepreglednom moru spisa i odabrati ono što mu je potrebno za rad.

Međutim, moramo znati da svaki događaj iz prošlosti se ne smatra istorijskom činjenicom, već da su istorijske činjenice samo oni događaji iz prošlosti koji, zbog saznanja za određenu istorijsku pojavu i proces, mogu da postanu predmet istraživanja. To su zapravo sve one pojave i događaji u životu ljudi, koji se mogu, upotrebiti u naučnoj rekonstrukciji određenog istorijskog zbivanja u toku naučnoistraživačkog rada istoričara (*Ilić, 1994*).

Zato je veoma bitni za svakog istraživača da poznaje Heuristiku, kao prvu fazu istraživanja kod istorijske metode, kao i podelu istorijskih izvora. Od njihove adekvatne klasifikacije, objašnjenja, rekonstrukcije i objektivne interpretacije svakako će i istorijski događaj dobiti na značaju. Međutim, istraživači u pojedinim etapama, naročito u istraživanjima specifične problematike, primenjuju veći broj opštih i posebnih naučnih metoda i postupka, koje na kraju u sintezi i prikazu treba objediniti, kako bi objašnjenje istorijskog događaja bilo što objektivnije. U praksi se kod istorijskih radova zaključuje po pravilu samo na osnovu izvora prvog reda koji su i najinteresantniji za istraživače, jer samo pomoću njih može da se uslovno menja istorija određenih pojava i događaja.

Moramo, pre svega, biti svesni da se veliki značaj u istorijskim istraživanjima pridaje izboru adekvatnih postupaka prikupljanja i poznavanja istorijskih izvora. Primena predviđenih redosleda postupaka kod prikupljanja i poznavanja istorijskih izvora, je jedini i pravi put za svakog istraživača. Dakle, odnos istraživača prema istorijskim izvorima mora biti studiozan i sistematičan.

REFERENCE

1. **Delečić, Z.** (2000) *Metodika naučnog rada u istoriografiji*, Pruština, Filozoski fakultet Univerziteta u Prištini.
2. **Delečić, Z.** (2004) *Metodološke studije*, Kosovska Mitrovica, Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica.
3. **Delečić, Z.** (2005). *Ogledi iz metodike nastave istorije*. Užice: Učiteljski fakultet užice.
4. **Delečić, Z.** (2006). *Nauka o istoriji*. Niš: Centar za balkanske studije.
5. **Ćirković, S.** (1993) *Uvod u istorijske studije*, Beograd, Skripta-autorizovana predavanja, SIA.
6. **Živanović, N.** (2000) *Prilog epistemologiji fizičke kulture*, Niš, Panoptikum.
7. **Živanović, N., Rašović, D.** (2005) *Značaj prve olimpijske medalje u tenisu Momčila Tapavice za dalji razvoj teniskog sporta u Crnoj Gori*, Podgorica, Crnogorska sportska akademija, Zbornik radova Sport Mont 6-7/ III 2005.
8. **Ioannidis, T.** (2005) *Nastanak i razvoj novih Olimpijskih igara 1896-1996.*, Niš, Magistarska teza, Fakultet fizičke kulture.
9. **Ilić, S.** (1994) *Istorija fizičke kulture*, Staro doba i srednji vek, Beograd, Fakultet fizičke kulture.
10. **Malacko, J., Popović, D.** (2000) *Metodologija kineziološko antropoloških istraživanja*, Leposavić, Fakultet za fizičku kulturu Univerziteta u Prištini.
11. **Savić, Z.** (2004) *Sokolski pokret u Srbiji od 1903. do 1945. godine*, Niš, Doktorska disertacija, Fakultet fizičke kulture.
12. **Savić, Z.** (2005) *Značaj i primena istorijske metodologije*, Podgorica, Crnogorska sportska akademija, Zbornik radova Sport Mont 6-7/ III 2005.
13. **Stefanović, V.** (1980) *Uvod u istraživački rad*, Beograd, Fakultet za fizičko vaspitanje.
14. **Zaječaranović, G.** (1974) *Osnovi metodologije nauke*, Beograd, Institut za političke studije Fakulteta političkih nauka.
15. **Šešić, B.** (1974) *Osnovi metodologije saznanja*, Beograd.
16. **Šušnjić, Đ.** (1999) *Metodologija, kritika nauke*, Beograd, BIGZ.

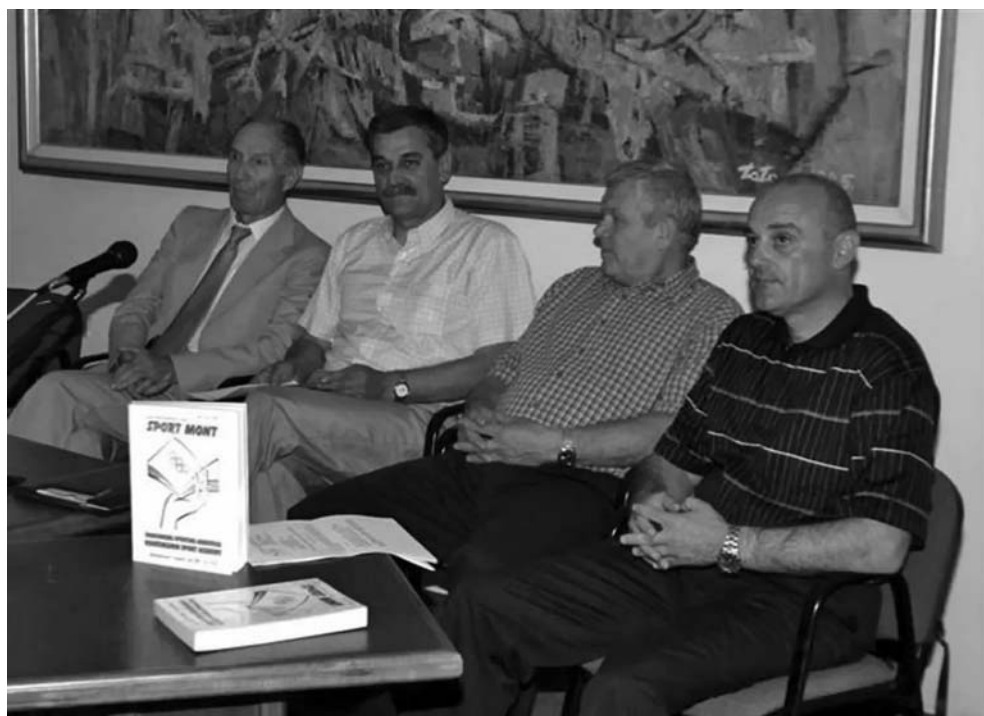
*HEURISTICS AT THE EXAMPLE OF SPORT AND PHYSICAL EDUCATION
RESEARCH*

Abstract

Historical science, as any other science, represents unity of theory and practice; it consists of theory-knowing and practical research work. Research work marks systematic search for facts by which we came to certain scientific principles and laws. Gathering

*and knowing of the source (heuristics) is the first and basic part with Historical-method research, and historical methodology is significantly dedicated to it. Heuristics origins from Greek word “**heuriskomai**” which means I discover, to discover, to learn. Heuristics teaches us how to find and gather historical sources, which are the basics of research and studies of history. It also means knowing of the sources which refer to the procedure of determining relevant sources for the specific problem. Gathered historical sources are not and do not represent history. At the beginnings of the historical science it was enough to gather and name historical sources and present them as historical facts. Today the process of writing history is much more precise and complex. Every day’s historian’s work is based on gathering and studying primary sources and literature. Therefore it is necessary for the researchers of history, also in History of sports and physical education, to be well informed with the procedure of gathering historical sources, as well as the work of the institutions for storing historical sources (archives and libraries). The paper thoroughly explains and describes the use of heuristics with researches in sports and physical education.*

Key words: history, methodology, heuristics, sport, physical education, sources.

Sa promocije Sport Monta u Podgorici: Opavski, Drobnjak, Marušić i Bjelica